

SVADBENI OBIČAJI PODRAVSKOG SELA HLEBINE

(II DIO)

UVOD

Svjesni činjenice kako će svadba uvijek biti dio naše svakodnevnice, sa više ili manje pozornosti osvrćemo se na njezin sadržaj, promatrajući ju kao nešto što je samo po sebi razumljivo. No, je li tome tako? Ako smo kojim slučajem sudionici svadbe koja svojom formom i sadržajem ostaje u okviru tradicijskih normi, barem se na jednom njezinom dijelu moramo zapitati: što se to ovdje događalo i zašto? Odgovor na to pitanje teško možemo dobiti i od starijih ljudi koji su dublje upoznati sa značenjem. Tako ćemo se naći pred nečim nama nepoznatim, ali nimalo beznačajnim u obredu koji je svakom čovjeku jedna od životnih prekretnica.

Svaka se svadba odvija u određenom vremenu i okruženju, po strogo ustaljenom redosljedu radnji koji su oduvijek kreirali ljudi. Oni nam jedini mogu svojim postupcima svjesno ili nesvjesno prenijeti zaboravljene zakone i poruke u kojima su sačuvani naši korijeni. Svadbene običaji spadaju u običaje prijelaza osobe iz jedne društvene grupacije u drugu, kojim ona gubi obilježja slobodnog mladog čovjeka, a dobiva zajedništvo sa drugom osobom tvoreći brak, koji je osnova svake ljudske zajednice. Tako važan događaj trebalo je učiniti bez greške, jer bi to značilo kaos u uređenoj harmoniji prirode i čovjeka. Danas ovo izgleda pomalo smiješno jer ljudi uslijed tolikog "napretka" (ili nazadovanja?) imaju sasvim druge sustave normi i vrednovanja.

Ovaj bi rad trebao razjasniti i približiti svadbene običaje ovoga dijela Podravine, u kojima su prisutni različiti vremenski slojevi, a iza kojih naslućujemo davnu mitsku pozadinu slavenskih pričanja i legendi o "božanskoj svadbi". Prikazana rekonstrukcija običaja smještena je u vremenu između dva svjetska rata, no okvir katkad izlazi iz tog razdoblja pa se to posebno i naglašava. Građa je prikupljena na osnovu kazivanja izabranih kazivača¹, koji su sudjelovali na mnogim hlebinskim svadbama i pred čijim su očima nestali neki od navedenih, sada već zaboravljenih običaja.

Prije svega upućujem čitateljstvo na prvi dio opisa svadbenih običaja koji je objavljen u prošlom broju Podravskog zbornika², jer se ovaj prikaz neposredno veže na njega, te se jedino zajedničkim iščitavanjem oba rada može dobiti neprekinuta slika čitavog toka hlebinske svadbe.

PRVI DAN SVADBE (NEDJELJA)

Odmah izjutra u mladoženjinu kuću dolaze glavni svatovski starešina, dever i zastavnik, koji se nakon kratkog razgovora i fruštuka počinju spremati za svate. Mladoženja se treba umiti u hladnoj vodi i obrijati. Pri brijanju mu pomaže svatovski starešina ili neki stariji muškarac, stric ili djed. Mladoženja se nije smio sam brijati jer "ti den vu svataj je na mladencu ni smelo biti nikakve krvi, a pogotovo ne njegove, zato jer bi onda moglo nekaj i po zlu krenuti."

Dever je morao naglancati mladencu čizme. Mladoženja se za to vrijeme uredio i obukao, te krenuo zajedno sa zastavnikom, deverom i sa još dva-tri prijatelja u pratnji muzike (ako ih je mogao platiti) zvati po posljednji put sve svatove. Posebnog redosljeda u ovome pozivanju nije bilo, jedino se mladenkina kuća pozivala na samome kraju, a mladoženja nije smio ući u mladinu kuću niti je vidjeti. Nekada je ovo pozivanje bilo sasvim drugačije od današnjeg, a u njemu je sudjelovao "pozović".³

Pozivanje je završavalo oko devet sati, a pozivači bi se vratili u mladoženjinu kuću. Nakon povratka zastavnik je počeo ukrašavati svadbenu zastavu trakama, ručnicima, svilenim maramama i svime što je dobio od mladenke i njezinih prijateljica na cimerima prijašnje večeri.

Kako je odmicalo vrijeme počeli su stizati i prvi "gošćeniki", koje je dočekivao i pozdravljao svatovski starešina nudeći ih rakijom i vinom. Odmah po njihovom dolasku, sokačice bi iznosile "fruštuk" koji je bio i prvo službeno jelo na svatovima. On se sastojao od "hladetine" (još se naziva i "mrzletina"), pečenih kobasica ili krvavica, salate od "vugorka" (=krastavci), žrone (=cikla) te "orehnjače" ili kakve gibanice.

U mladenkinu kuću također stižu "gošćeniki" sa njezine strane, a na ulazu u kuću dočekivala ih je mladenkina najbolja prijateljica stavljajući im na prsa kiticu ružmarina koja je na sebi imala privezanu bijelu svilenu traku. Nakon toga ih pozdravlja domaći starešina, uvodi ih u kuću, te smješta za stol. U obje kuće glavnu riječ ima starešina koji drži zdravice i predvodi molitvu prije svakog obroka.

Nakon "fruštuka" u mladoženjinu kući svirači počinju svirati, dok se ostali svatovi zabavljaju pričom i pjesmom. Nitko od nazočnih ne pleše, jer za to još nije ni vrijeme.

U obje kuće, sve do ručka, stižu preostali "gošćeniki"; tako da se do podneva okupe svi koji su bili pozvani na slavlje. Sukačice ručak postavljaju na stol oko dvanaest sati, jedino mladenki odnose nešto ranije i to u zasebnu prostoriju.

U toj manjoj sobi mladenka se uz pomoć starije žene ili kume oblačila u svadbenu ruho, koje je nekada izgledalo sasvim drugačije nego danas. Sve do završetka prvog svjetskog rata mladenkino ruho bilo je izrađeno od domaćeg materijala i obogaćeno kojim kupovnim finijim materijalom. Sastojalo se od: "bele bluze načinjene od finešeg platna koja je pak na sebi mogla meti našivene vukrase, od črlenoga konca. Onda je mela dve ili čak tri podsuknje isto od domaćega platna, a na njih se oblačila bela nafaldana suknja koja se vezala v pojasu, a bila je doga do nekaj više od gležnjov. Na bluzu se oblačil kakov lepši kožuž (ženski prsluk bez rukava), a prek njega beli ili šareni štrikanec z resami, koji je mogel biti i kupleni. Ak´ je ni to mela na sebi mogla se je i vu kakov noveši kaputek oblečij jer su svati većinom bili vu zimi. Na nogami je mela kuplene čizmice koje je šustar lepo znal nacifirati (=ukrasiti). Negda (vjеровatno s početka stoljeća) je mlada na glavi mela nekakvoga turena koji je zgleđal kak ti kruna, a na sebi je mel sakakve vukrase i venčece od pušpana, cveteki i sakojačke trake koje su visele na s(v)e strane."

Poslije prvog svjetskog rata ovako opisani način oblačenja mladenke se napustio, a ona se počela oblačiti u tzv. vjenčanice. Te vjenčanice prvotno su se sastojale od bijele bluze sa dugim rukavima, podsuknje i suknje, koja je također bila nafaldana, dok se na glavi počeo nositi bijeli "venec" ukrašen bijelim umjetnim cvijećem od voska i tila, a na sebi je imao pričvršćen šlajer, izrađen od čipkastog tila, koji je slobodno visio uzduž mladenkinih leđa, a sezao je katkad i do poda. Na noge su se počele oblačiti i bijele čarape, te cipele "salonke" koje su mogle biti bijele ali i smeđe. Danas većina mladenki ima jednodijelne vjenčanice koje se iznajmljuju ili kupuju u gradu, a na glavi nose venčec sa šlajerom ili samo

jedan običan cvijet.

U oblačenju svadbenog ruha važno je bilo da se mladenka oblači iznad dvije svijeće koje su se položile na pod i to jedna preko druge "vu križ". Ovaj postupak objašnjava se kao zaštita na njezinom putu. Nakon oblačenja, starija žena koja je pomagala mladenki uzima svijeće i zadrži ih kod sebe sve dok svatovi ne dođu po mladu, a tada ih predaje deveru koji ih pred crkvom daje starešinama da ih drže upaljene za vrijeme vjenčanja u crkvi. "Negda si je mlada vu bluzu znala deti i kakovu malu jabukicu za sreću ili glavicu češnjaka da je ne bi što zacopral".

I u mladoženjinoj kući svi se pripremaju za odlazak po mladu. Zastavnik je uzeo svoju zastavu, a mladoženjina sestra ili majka donijela bi domaće našivene "obrisače" i podijelila ih deveru, zastavniku i klencarima, a nekada i glavnome svatovskom starešini. Dever i starešina ručnik su si stavili na desno rame i privezali ga sa lijeve strane boka, dok su ih zastavnik ili klencari nosili obješene oko vrata. Danas na svadbama (ako ga upotrebljavaju) ručnik nose samo zastavnik i dever, ali i klencari.

Kada se približi vrijeme polaska po mladu i odlaska na vjenčanje (oko 13-14 sati) u mladoženjinoj kući ustaje glavni starešina i poziva sve nazočne da se pripreme za polazak:

"Dragi i spoštovani gošćeniki približil se je čas zbog kojega smo se si tu denes pri našem domaćinu okupili i zbog kojega je meni pripala časna dužnost, da pomorem našem mladencu vu njegovu nameri da započne novi život. Zato vas ovom prilikom pozivam da se oblečemo i zidemo vun i vu povorki z muzikom i veseljem krenemo po rožicu, (ili golubicu) koju si je zebrał naš mladenec. A vezda si z Božijom pomoću i blagoslovom krenimo".

Nakon toga svi izlaze na dvorište i spontano formiraju kolonu, koja uz svirku kreće po mladenku. U povorku se uključuju i djeca, jedino sokačice ostaju u kući nastavljajući pospremati posuđe i pripremati jela za poslije ponoći.

Prije odlaska iz mladoženjine kuće nije bilo nikakvog posebnog blagoslova niti oprastanja. "Ne neje se ništ oprastalo niti se iskal kakov blagoslov, jer se i onak mladenec vraćal vu svoju hižu, to je moglo biti samo ak´ je mladenec išel vu zetstvo".

ODLAZAK PO MLADU

Povorka se kretala kroz selo u pratnji muzike, a svi su složno pjevali, pocikivali i mahali rukama. Mladoženjini prijatelji nosili su u ruci okićene "flaše" s vinom ili rakijom i nudili svakoga tko je izašao pred kuću da vidi povorku. U Hlebnama je ona pri odlasku od mladoženje do mlade izgledala ovako:

zastavnik
mladoženja + klencarica
klencar + klencarica 2
glavni starešina + podsnehala
dever + podsnehala 2
* + *
* + *
* + *
otac + majka
muzikaši

Uz ovu povorku važno je napomenuti da podsnehala (deverova pratilja) u rukama nosi tzv. "svatovski kruv" što su ga dobili još na "cimerima".⁴ Mladoženja je u ruci nosio "buketa" koji se danas kupuje kod vječara, a nekada su ga izrađivale sokačice kod mladoženjine kuće uoči samih svatova.

Ako je mladenka bila iz susjednog sela povorka je mogla ići po nju pješice ili sa kolima koja su se za tu prigodu i posebno okitila sa ručnicima i zelenim granama.

Ispred povorke neki od susedjana znali su baciti granje, daske ili nešto slično kao prepreku mladoženjinoj strani, posebice su to činili mladenkinoj uzvanici. Te su prepreke morali uklanjati mladići koji su nosili ukrašene boce, a koji su se obično nalazili oko svatovske povorke. Kada je zastavnik došao na mjesto gdje je bila prepreka trebao se okrenuti oko svoje osi i mahnuti zastavom iznad ceste kao da je mete. "To je delal kak bi očistil puta i zaštitil kolonu".

Kada se povorka približila dovoljno blizu mladenkine kuće, ona je morala sakrivena kroz prozor svoje sobe gledati mladoženju kroz sito za prosijavanje brašna. "Jer veli se ako ona njega vidi prva čez sito on ji bu bil veren celoga života". Mladenka je odabranika mogla gledati i kroz prsten, a učinak je bio isti, no ova pojedinost nije bila obvezatna u svakoj svadbi već su je provodile one mladenke kojima se na to skrenula pažnja.

Došavši pred mladenkinu kuću povorka se morala zaustaviti jer se uvijek ispred nje ispriječila zatvorena "lesa", a na ulaznim vratima ograde dočekivao bi je domaći starešina, vođa svatova s mladenkine strane. On sa glavnim svatovskim starešinom započinje slijedeći dijalog:

Domaći starešina: "Što ste Vi i kaj iščete pri ovi mirmi i poštenu hiži?"

Glavni starešina: "Je, mi smo Vam putnici z dalkega sveta, i već smo jenput prije ovud hodili. Al se je ov naš mladenec tu zagledal vu jednu lepu ružicu koju bi si štel poiskati i nositi je z Vašim dopuštenjem kraj svojega srca do kraja života".

Domaći starešina: "Vu našem dvoru ima lepih roži, i mi Vam drage vole dopustimo da si zberete koju god hoćete, ali Vam predi toga bumo postavili par pitanji da vidimo vu kakve ruke dajemo svoju rožu".

Nakon ovoga dolazi do kraćeg propitkivanja domaćeg starešine i glavnoga svatovskog starešine, koji za svaki pogrešan odgovor mora ispiti čašu vina.

Domaći starešina: "Kaj ste to delali po putu dok ste išli k nam?"

Glavni starešina znao bi reći: "popevali", "huškali", no pravi odgovor je: "Korake ili "trage".

Domaći starešina: "A kaj je to med nami?"

Ispravan odgovor: "Lesa".

Domaći starešina: "Koja roža tri puta cvete?"

Ispravan odgovor: "To je mlada, vu jutro je još dekla, po polne je mladenka, a po pol noći je mlada sneha".

Pošto završi propitkivanje, gazda mladenkine kuće: otac, djed ili stric otvara "lesu" i pušta sve svatove "vu dvor". Kada svaki od uzvanika uđe u dvorište klencarice mu stavljaju na prsa "cimere" - kitice ružmarina.

Do četrdesetih godina ovog stoljeća u selu se očuvao i običaj izvođenja tzv. lažnih nevjest pred mladoženjinu stranu. Poslije pribadanja kitica ružmarina svakome svatu, glavna sukačica sa mladenkine strane izvodi "lažne neveste", i to određenim redoslijedom: prvo je izvela jednu od starijih žena zaogmutu u "bele plafte" koja je na glavi imala ispleteni vijenac od bijelog luka. Ispred njih istupio bi domaći starešina i upitao glavnog starešinu i devera:

"Jel to ta lepa roža koju Vi iščete?"

Glavni kapitan bi na to odgovorio:

"Ne to je ni ta."

Zatim je domaći starešina izveo jednu jako staru babu sa lukom oko vrata i pitao isto. Na kraju je izveo pravu mladenku, na čiju je pojavu odgovor svakako bio potvrđan. Tada se domaći starešina počeo pogađati sa deverom.

Domaći starešina:

"Je, ako si je tu rožicu zezbal Vaš mladenec, za nju bute morali dobro i platiti, jer to nam je nekaj najvrednešega kaj imamo pri hiži."

Dever:

"No, ak' je baš tak vredna i prevredna, onda nam nebu žal ni za nju platiti."

Domaći starešina:

"No, ve ste je vidli, pak recite koliko bi Vi za nju dali."

Dever:

"Da vidimo, dekla je na mestu, lepa je, a ak' je još tak i vredna dajemo za nju dve hilade jezer."

Domaći starešina:

"Dve hilade!?! Pa kaj je Vam dragi prijateli, za te si peneze denes čovek nemre skoro ništ ni privuštiti. Z menje od deset hiladi je nedam i bog."

Dever:

"Deset hiladi!?! No, vi ste načisto ponoreli. Al' kad je takov den nek Vam bu, evo dajemo za nju deset hiladi, pa nek im bu s Božjom pomoći."

"POGAĐANJE" se katkad znalo voditi i kroz puno duži dijalog, a sve je ovisilo o vještni pogađivača. Nakon cjenikanja dever je u simboličnom iznosu platio mladenkinom starešini, a ovaj je novac dao klencaricama.

Običaj kupovanja nevjeste održavao se u ovome selu do početka drugog svjetskog rata, a i tada se nije provodio u svim svadbama, već samo na onima za koje su se ranije dogovorili organizatori: starešine i roditelji.

U današnjim svatovima, koji zaobilaze prije navedene običaje, mladenca odmah po dolasku puštaju u kuću da si pronađe "ružicu" po koju je došao. Nakon kraćeg traženja mladenke, mladoženja joj pruža "buket" koji je do tada nosio u ruci. "Buket" je napravljen većinom od živog ili umjetnog cvijeća ukrašen raznim bijelim trakama i zelenim "pušpanom". Kao što je već rečeno, njega su izrađivale sokačice, a danas se u pravilu kupuje u cvjećari.

Poslije darivanja "buketa" svatovske strane se međusobno pozdravljaju i upoznaju, a čitavu atmosferu podiže sviranje muzike. Kako se bliži vrijeme polaska na službeno vjenčanje napetost sve više raste. Neposredno prije polaska, pred mladence se izvodila mala djevojčica (svojih 6-10 godina), koja se nazivala "ČESTITAR". Kazivači su posebno naglasili da ovaj postupak također nije bio obvezatan, već se odvijao samo ako je to zatražila mladenkina strana. "Čestitar" je mogla biti mladenkina sestra, sestrična ili nećaka, a izgovarala je određeni tekst opraštanja od mladenke kojeg se nažalost nije mogao sjetiti niti jedan od kazivača. Ovom prilikom iznosim obrazac formule iz jednog od susjednih sela⁵, kako bi se što vjernije dočarala situacija. Hlebinski tekst bio je nešto drugačiji, ali u osnovi je sadržavao sve navedene elemente.

Čestitar: "U tihom roditeljskom domu, pod budnim okom
od dragog si oca i premile majke
odrasla ti N...
Kud sad ideš, kud se spremaš?
Zar ostavljaš oca, majku, svoje rodno mjesto,
gdje su bili tvoji danci,
tvoga srca mladenački sancij?
Bujila si i rasla kao nježni pupoljak,
a iz tog pupoljka razvila se ruža,
koja će tebi mladiću biti vjerna družica.

Zar ti mladiću ne znaš sam,
u ovaj zimski (jesenski) dan,
tražiš ružicu, svome srcu vjemu družicu.
Sad ćete pred božji oltar stati,
jedno drugom svoje srce dati.
A ti N... budi na ponos ocu, majci i cijelome rodu,
a ponajviše suprugu svomu.
Živjeli mladenci!
Živjeli!!"

Kada djevojčica završi sa govorom, mladoženja joj zahvali i krišom daje novac.

Većina žena pri ovome događaju počinje jako plakati, gotovo naricati, a poželjno je da i mlada zaplače "jer veli se ak' bu mlada plakala, da onda budu i krave vu hiži dobro dojile."

Na "dvoru" se počinje ponovno formirati svadbena povorka, koja zatim kreće na vjenčanje. Važno je napomenuti da u povorci idu i roditelji sa mladoženjine i mladenkine strane, jer u nekim našim krajevima to nije bio slučaj.

ODLAZAK NA VJENČANJE

U Hlebinama se održao ovakav sastav povorke za odlazak na vjenčanje:

zastavnik
klencar + mladenka
mladoženja + klencarica
glavni starešina + podsnehala
klencarica 2. + dever + podsnehala 2.
domaći starešina + podsnehala 3.
* + *
* + *
* + *
otac + majka
otac + majka
+
muzikaši

Prvo se odlazilo na vjenčanje u općinu, jer je ona nekada bila odmah nasuprot crkve. Tamo se nisu odvijali posebni običaji, već su mladenci sa starešinama tj. svjedocima, odmah poslije potpisivanja krenuli u pratnji ostalih uzvanika u crkvu Svete Katarine. Danas se na službeno vjenčanje odlazi automobilima u Koprivnicu, također prije crkvenog vjenčanja u Hlebinama.

Crkveno vjenčanje uvijek se odvijalo prema kanonskim propisima rimokatoličke crkve, a kada se u istome danu trebalo vjenčati više parova, svećenik ih je sve vjenčao u zajedničkome obredu.

Pri ceremonijalu su starešine stajale kraj mladenaca držeći u ruci upaljene svijeće koje im je prije ulaska u crkvu predao djever, a iznad kojih se mladenka oblačila u vjenčanicu.

Uočljivo je kako su svjedoci na službenim vjenčanjima u pravilu uvijek bili muškarci tj. glavni svatovski

starešina sa mladoženjine strane i domaći starešina sa mladenkine strane. Oni su mogli biti i krsni kumovi, no danas na to više nitko ne gleda, već svjedoci pri vjenčanju mogu biti i prijatelji i prijateljice mladenaca koji čak nisu ni vjenčani, na što se prije nije smjelo ni pomisliti.

NAKON VJENČANJA

Pošto završi čestitanje mladencima u crkvi svi izlaze van, a posljednji izlaze mladenci praćeni klencarima, starešinama, deverom i podsnehalama.

Pri izlaženju iz crkve gledalo se na to tko će od mladenaca prvi prekoračiti prag. "Jer on koji je prvi prešao prag i stal na zemlju ti bu za navek vladal vu braku." Mladenci dakako na to nisu pazili, jer ih se na to nije posebno ni upozoravalo, već se sve moralo odvijati spontano.

Kad su svi izašli, glavni svatovski starešina vratio je svoju svijeću deveru da je ovaj opet može koristiti u slijedećem obredu. Tada se svi svatovi okupljaju na jednome mjestu i fotografiraju, i to samo ako se moglo platiti "slikara z Koprivnice".

Nakon fotografiranja opet se formira povorka koja kreće ka mladenkinoj kući, a izgleda ovako:

zastavnik
mladoženja + mlada
klencar + klencarica
glavni starešina + podsnehala
klencarica 2. + dever + podsnehala 2.
domaći starešina + podsnehala 3.
* + *
* + *
* + *
otac + majka
(otac + majka)
+
muzikaši

Iz povorke se na dijelu puta odvajaju mladoženjini roditelji koji odlaze svojoj kući nadgledati sukačice i pripremati sve za doček svatova u svoj dom.

Prije prvog svjetskog rata svatovi su ispratili mladu do njezine kuće, nakon čega se mladoženjina strana vraćala svojoj kući. Zatim je "pozović z botom i živim pevcem" odlazio u mladinu kuću i najavio pravi dolazak mladoženjine strane te se vraćao po njih.⁶ Kako je ovaj običaj već odavno u zaboravu, svi svatovi kreću u mladinu kuću.

U kući su već bili postavljeni stolovi za uzvanike koji sjedaju redom kako dolaze. Raspored sjedenja za stolom bio je određen jedino za glavne svatovske časnike.

Prije sjedenja za stolove odvijao se prvi ples kojeg je otvorio klencar sa mladenkom, koju je nakon plesa predao mladoženji, a ovaj je od tada mogao neprestano plesati sa svojom ženom. Kasnije su zaplesali svi koji su imali bilo kakvu dužnost u svatovima. Starešine i dever sa podsnehalama, a zastavnik sam sa zastavom. Glavni starešina okupio bi nakon par plesova sve časnike sa mladencima u jedno kolo. Počeo je sa mladencem kraj kojeg je postavio mladu, zatim domaćeg starešinu sa podsnehalom, zastavnika, deverovu podsnehalu, devera i svoju ženu koja se nadovezivala na mladoženju. Oni su nakon njegove zapovijedi počeli uz pratnju muzike plesati poskočni ples-šetnju, poznat kao "Tornjaka". Tekst plesa glasio je:

“Tornjaka, baba, tornjaka!
Sekiru, dede, sekiru!
Preslicu, dekla, preslicu!
Kanticu, dekla, kanticu!
Bičoka, dečec, bičoka!
Kudelju, dekla, kudelju!”

Nakon završetka strofe: “Kudelju, dekla, kudelju”, svatovski je starešina prekinuo kolo između mladoženje i svoje žene i zapovijedio muzikašima da zasviraju “Marš”. Tada je starešina poveo mladoženju i sve koji su se nadovezivali na njega za glavni uzvanički stol i tek tada su svi sjeli.

U središnjem dijelu glavnog stola ispod okićenog ogledala sjedili su mladenci a kraj njih i ostali časnici. Kraj mladoženje je sjedio glavni starešina, zatim njegova žena, dever i njegova podsnehala. Kraj mladenke je sjedio domaći starešina sa svojom podsnehalom, a kraj njih je bio zastavnik sa zastavom.

Mladenci su sjedili ispod ogledala zato da bi bili zaštićeni od uroka ili “zato jer moraju biti čisti kak zrcalo.” Ispred njih su već ranije postavili “svatovski krov” kojeg je sa sobom čitavo vrijeme u povorkama nosila deverova podsnehala.

Kada su svi sjeli za stolove ustao bi domaći starešina kao predstavnik mladenkine strane i obratio se svim gostima:

“Draga rodbino i prijatelji, kak smo obavili našu svetu dužnost, red bi bil da se malo i pogostimo i okrepimo kak bi se mogli dale veseliti i zabavlati. Zato prosim naše vredne sukačice da nam donesu ono kaj su za nas pripravile.”

Dever tada plati muzikašima da sviraju “Marš” za sukačice, nakon čega one u koloni jedna za drugom iznose na stolove svatovsku kokošju juhu sa rezancima, zatim kuhano meso (kokošje i goveđe), te gibanicu sa sirom ili jabukama, što je i prvo službeno jelo.

Prije drugog svjetskog rata svu hranu koju su donosile sukačice, pred mladence stavlja dever. On se brinu da se svi ostaci hrane koju mladenka ne pojede, sačuvaju i spale kako nitko na njih ne bi bacio kakvu “coprniju”. Danas se to više ne prakticira, već hranu serviraju sukačice ne pazeći na nekadašnja vjerovanja.

Kada se postavila sva hrana na stolove, svatovima se obratio glavni starešina koji je pritom pozdravio sve nazočne goste i pozvao ih da se stanu i pomole kako bi svi dobili božji blagoslov. Nakon izmoljenog “Oče Naša” počelo je blagovanje.

Nakon jela ponovno ustaje glavni starešina i poziva svatove da skrenu pozornost ka glavnome stolu, jer se sada odlučuje o potomstvu mladenaca. Tada ispred stola izlazi dever sa onom istom svijećom nad kojom se oblačila mladenka i koju je starešina držao kraj mladenca za vjenčanja u crkvi. Upali je i prenese “svatovskome kruvu”, ispred mladenaca, te počne “KRIŽANJE KRUHA” riječima:“

U ime Oca.
U ime Oca i Sina.
U ime Oca i Sina i Duha Svetoga...
Sin - kći.
Sin - kći.
Sin - kći.

Na riječi: “U ime oca” dodirne svijećom gornji rub kruha; na riječi: “U ime Oca i Sina” dodirne prvo gornji, zatim donji rub kruha, a izgovarajući: “U ime Oca i Sina i Duha Svetoga” dodiruje redom gornji, donji, lijevi i desni rub kruha. Potom vičući: “Sin - kći” zamahuje svijećom iznad kruha, na riječ “sin” u lijevu

stranu, a na riječ "kći" u desnu stranu, sve dok se upaljena svijeća ne ugasi na jednoj od riječi. To je bio neposredni predznak spola budućeg djeteta. Dever je uvijek jače zamahnuo na riječ "sin" jer je znao da to imponira svim gostima.

Nakon ovog obreda sukačice iznose pečenu i pohovanu svinjetinu i piletinu te razne sezonske salate, dok kolači neprestano stoje ispred gostiju.

Kako vrijeme odmiče, muzika stvara sve bolju atmosferu, a svi se opuštenu uz piće, jelo i ples zabavljaju i vesele. U zanimljivije plesove svakako spada i "Vanjkušec" koji se pleše u parovima držeći se u kolu. Jedan mladić ili djevojka nalaze se unutar kola i šetaju u suprotnu stranu od kretanja kola. U jednom trenutku mladić baca ispred neke djevojke "vanjkušeca" i time prekine ples. Oboje kleknu na "vanjkušec" i poljube se, a potom mladić staje na djevojčino mjesto u kolu, dok ona ostane unutar njega. Ovaj je ples nekada bio vrlo popularan među mladima jer su jedino na taj način mogli izraziti obostrane simpatije.

Oko jedanaest sati dever prekida slavlje plaćajući sviračima tzv. "PLES ZA SUKAČICE". Praćene "čardašom" sukačice izlaze u glavnu prostoriju držeći u rukama razne lonce, poklopce, kuhače i dr., te time udaraju najjače što mogu, stvarajući tako neopisivu buku. Pri tome plešu svaka za sebe ili u paru, poskakuju, viču, pocikuju kao da su izgubile zdravu pamet. Takvo ponašanje podiže već zagrijanu atmosferu i sve više razveseljava goste.

No, po završetku plesa dolazi do naglog obrata, jer se mora kretati u mladoženjinu kuću, a samim time i odvesti mladu iz njezinog doma. Prije drugog svjetskog rata ovaj prijelomni trenutak u mladenkinju kući navijestile su podsnehale, pjevajući:

"Visoka je gora zelena,
po njoj teče voda studena.
Rad bi se je junak napiti
al' ne more leda probiti.
Pod ledem je trava zelena,
a na travi ruža rumena.
Ja pak vtrgnem ružu rumenu,
pak je dam dragome mojemu.

Nakon ove pjesme, podsnehale pozivaju starešinu da povede svatove i zatraži blagoslov od mladenkinjih roditelja. Tom prigodom zapjevale su slijedeću pjesmu:

"O, dižete se, gospon starešina,
a za njim cela kompanija.
Fala, fala Maričini majki,
koja nam je lepe dare dala:
Svakom svatu crvenu jabuku,
starešini kitu ružmarina,
zastavniku ropca na zastavu,
pozoviću dva bela ropčeca,
podsnehaljam sveću i ropčeca,
a deveru kitu mažurana,
a junaku srce divojačko."

Kada su pjevačice završile sa pjevanjem, od stola se ustao glavni svatovski starešina, rukom udari o kućni tram ili o stol i obrati se svim svatovima:

“Draga rodbino i prijatelji, eto Vi ste nas lepo pogostili i razveselili na čemu Vam se vu ime svih svojih goščnikov od srca zafalujem. Nam pak Vi najte ništ za zlo zeti ak´ smo se kaj zamerili, već nek to ostane med nami kak med najbolšimi prijateljima. Ve se moramo z našimi mladenci uputiti na daleke pute, kak se naša družina pri hiži na vu brigu dela, a Vi nam budite još jenput si lepo pozdravljeni.”

Na to se ustaje domači starešina sa mladenkine strane i kaže:

“Eto kak je prijatelj najavil, došel je čas da se si još zadnji put pozdravimo z našom dragom N.. i otpravimo je vu njezin novi dom. Zato lepo prosim njene roditelje da joj daju svoj roditeljski blagoslov, kak bi z njim po našem običaju mirne duše odišla od svoje hiže.”

Zatim u središte sobe staju mladenkini roditelji, mladenci i domači starešina koji triput za redom traži njihov blagoslov izgovarajući slijedeću formulu:

“Faljen Isus i Marija.

Ova djeca traže blagoslov od Gospodina Boga...

Faljen Isus i Marija.

Ova djeca traže blagoslov od Gospodina Boga, oca i majke...

Faljen Isus i Marija.

Ova djeca traže blagoslov od Gospodina Boga, oca i majke, brata i sestre, sve rodbine i najvećih neprijatelji, da im od vezda budu prijatelji...”

Nakon svakog potraživanja blagoslova, roditelji uzimaju grančicu ružmarina, umoče je u posvećenu vodu i škropeći blagoslivljaju mladence u isti glas:

“Idite deco z mirom Božijim, vu ime Oca i Sina i Duha Svetoga.”

Pošto završi blagoslov, mladenci se sa svim mladenkinim gostima pozdravljaju, a za to vrijeme starije žene zapjevaju oproštajnu pjesmu:

“Zvezdica Danica, predajem ti venca
milom dragom sva rumena lica,
Oj Maro, Marice, zadnja večerice,
zadnja večerice za majčinim stolom,
za majčinim stolom pod zelenim borom,
a zutra k večeri za dragovim stolom,
za dragovim stolom pod črlenom rožom.

Fala tebi, fala, naša majka stara,
za devet meseci što si me nosila.
Fala tebi, fala, naša majka stara,
za dve godinice što si me vodila.
Fala tebi, fala, naša majka stara,
do ovi godina što si me hranila.
Fala tebi, fala, naša majka stara.
Ja ti moram iti, sve Vas ostaviti,
sve Vas ostaviti, pak za dragim iti.

Zbogom mi ostani, moja kućo mala,
ja se preporučam u svojega para,
ja se preporučam u svojega para,
u svojega para, milog gospodara.

Zbogom mi ostajte, japek i mamica,
japek i mamica, bratec i sestrica,
bratec i sestrica i sa rodbinica.
Zbogom mi ostani, krilo majkino,
koje si mi dosad milostivo bilo,
milostivo bilo, milošću hranilo.

Po završenom opraštanju, koje je praćeno žalošću i plaćem, na dvorištu se ponovno formira povorka istog sastava kao i ona poslije vjenčanja, sa jedinom razlikom što u njoj nisu prisutni uzvanici sa mladenkine strane, već samo mladoženjini svatovi. Mladenu u toj povorki prati samo podsnehala tj. žena domaćeg starešine i jedna klencarica, dok svi ostali ostaju u njezinoj kući. Ove dvije žene u povorki nose mladenkin "cocalek" (=zamotoľjak), u koji je ona već prije spremila odjeću koju će obući nakon skidanja vijenca, kad postane "mlada nevesta".

Povorku se nekada također ispraćivalo pjesmom:

"O, lepa moja ružica rumena,
oj, de si rasla, da si se razvila?
Oj, rasla sem si vu majkinom srdaću,
a razvila v majkinom krilaću.

O, došel junak z neznane zemle,
o, prosil majku ružico rumeno,
o, al' mu nije mogla dati ružo,
o, kad je bila vu najlepšem cvetu.

Oj, daj mi majko ružicu rumenu,
o, koja ti je vu najlepšem cvetu.
Oj, ja je budem na krilaću ljubil,
o, na krilaću ljubil i vu srcu nosil.

U MLADOŽENJINOJ KUĆI

Povorka se noću kretala kroz selo, a neki od svatova nosili su "petrolejke" ili "lampaše" kojima su osvijetľivali put ispred sebe.

Kada su stigli pred mladoženjinu kuću, dočekuje ih njegov otac koji upita glavnoga starešinu:

"Gospon starešina, pa zo kakvom nam to družinom dohađate, i kaj to sobom pelate?"

Glavni starešina mu odgovara:

"Dragi moj domaćine, vraćam ti tvoga dragog sina, a dovodim ti jednu lepu, vrednu i poštenu mladu koja ti snehom hoće biti."

Mladenkin otac:

"Je, samo malo, a su to se čisti računi. Jer ak' jenput dojde pod moj krov, ja je više nikome ne mislim

vraćati.”

Glavni starešina:

“Ništ Vi ne morate brigu voditi ja sem z deverom se dogovoril i se račune podmiril. Na Vami je samo da je pod svoj pošteni krov primite i z svojom družinom čuvate.”

Nakon ovog dijaloga, mladenka je morala preko kuće baciti jedno kokošje jaje, da bi joj bilo sretno u novome domu. Ovaj običaj odvijao se prije prvog svjetskog rata, a danas ga se gotovo više nitko ni ne sjeća.

Gosti, jedan za drugim ulaze u mladoženjinu kuću, a svatovski starešina pri ulasku snažno lupi rukom po vratima i povikne:

“Pelamo Vam lepe dare,
otprite nam bele dvore.”

Nekada je mladoženja unosio mladenku na rukama preko praga, govoreći joj: “Na rokami si došla, na rokami moreš i otići”, misleći pritom da iz ove kuće može otići samo mrtva. U to vrijeme mladenka nikako nije smjela napustiti svog muža, ma kakav on bio, jer to je bila velika sramota.

Mladenku u kući dočekuje svekrva i prvo je nudi sa čašom vina, iz koje ona ispije dva-tri gutljaja, a ostalo izlije iza sebe preko desnog ramena. Potom joj daruje okrugli domaći kruh i kaže: “Ja tebi dajem kruha i vina, a ti meni božjeg mira”, mladenka taj kruh odnosi na stol.

Nakon ovoga glavni starešina zatraži, ali sada od mladoženjinih roditelja, blagoslov mladenaca, i to istim riječima kao što ga je tražio domaći starešina od mladenkinih roditelja. Na svaku od tri molbe, roditelji blagoslivljaju mladence kiticom ružmarina umočenom u posvećenu vodu: “Bog vas blagoslovio deco naša, vu ime Oca i Sina i Duha Svetoga.”

Pošto završi blagoslov mladenaca, glavni starešina zatraži od muzike da svira “Tornjaka”. On na svirku pjesme opet poreda mladence i ostale časnike: devera, podsnehale i zastavnika; te ih odvede na njihova mjesta za stolom.

Kada se svi smjeste, sukačice iznesu hranu, piće i kolače da se gosti malo počaste i okrijepe. Pri posluživanju mladenke opet sudjeluje dever, koji je i ovdje morao paziti na ostatke jela, isto kao i kod njezine kuće. No, ne prođe puno vremena, a dever zapovijedi muzici da odsvira “Tuš!” i tako najavi skidanje mladenkinog svečanog oglavlja.

U taj čas prilaze mladenki deverova i starešinina žena tj. podsnehale i vilicama probadaju mladenkin vijenac i skidaju joj ga sa glave zajedno sa “šlajerom”. Vijenac se nakon skidanja stavlja na vrh stožera zastave i tamo je ostao sve do jutra kada se pospremao u škrinju. Zastavnik je od tada brinuo o njemu i nitko mu ga nije smio skinuti, jer bi mu to nanijelo neizbrisiv grijeh i sramotu. Ovakvo skidanje mladenkinog oglavlja odvijalo se do kraja prvoga svjetskog rata, a kasnije ga je skidao sam mladoženja i odmah pospremao u mladenkinu škrinju.

U susjednim selima: Molve i Gornja Šuma, mladenki je vijenac skidao dever, a mladoženji njegova žena, podsnehala. Tamo je bio običaj da uz mladenku, vijenac na šeširu ima i mladoženja. Taj se vijenac izrađivao od bijelog umjetnog cvijeća i grančica ružmarina.

Nakon skidanja vijenca podsnehale raspliću mladenki pletenicu i češljaju je kao udatu ženu, praveći pundžu. Zatim joj na glavu, i to straga, vežu svečanu crvenu maramu - “ropca” kupljenog na proštenju. On će mladenki i drugim ljudima u selu biti znak da je ona “mlada sneha” tj. udana žena. Mladenka je “rubac” mogla vezivati ispod vrata tek kad je rodila prvo dijete, jer su to pravo imale samo žene koje su “ispunile” svoju bračnu dužnost.

Kada podsnehale stave mladenki "črteni rubac" glavni se starešina ustane i ponudi mladenku svim svatovima, i tada počinje "PLES SA MLADENKOM".

Glavni starešina:

"Od ve pa na dale ova mlada sneha je na prodaju, i saki koji hoće s njom plesati mora tu na glavni stol donesti peneze, i onda z njom more tolko plesati kolko je i penezi dal. Vi pak muzikanti zaigrajte nekaj za ples."

Svatko tko je htio plesati sa mladenkom prišao je k stolu i u okićeni pladanj stavio novce koje je čuvala deverova žena. Dever je za vrijeme održavanja plesa morao biti u neposrednoj blizini osobe koja je plesala sa mladenkom, jer bi je taj mogao odvesti van kuće ili joj skinuti jednu od cipela. Ako se to desilo svi su ismijavali neposobnog devera koji je morao iz svog džepa otkupiti mladenkinu cipelu ili ne daj bože samu mladenku.

Poslije plesa sa mladom, ugođaj je bio sve veseliji i razuzdaniji, a tome je pridonosila i sve veća popijena količina alkohola. Navodno bi se tada događale i pomalo nevjerovatne stvari. Kazivači govore kako bi se neki slavljenici toliko oslobodili srama u tom sveopćem ludilu, da su plesali potpuno goli, ili pak samo sa "frtunom" obješenim preko prednjeg dijela tijela.

MLADENCI IDU "VU KOMORU"

Oko tri sata po ponoći glavni starešina prekida slavlje, opominjući svatove kako je već vrijeme da mladenci odu na spavanje u svoju sobu koja se nekada nazivala "komora". Ako je kuća bila mala ili nije bilo mjesta u drugoj sobi priredila se "blazina na najži", a mladenci su svoju prvu bračnu noć proveli na tavanu. Pri odlasku u "komoru" pjevale su se i prigodne pjesme:

Hajte spat, hajte spat, saki svojim dragim,
koj ga ima, koj ga ima, nek ide vu postel,
a koj nema, a koj nema, nek ide pod postel."

"Ćuk sedi, ćuk sedi na zelenom boru,
sam sedi, sam sedi i deklicu vabi.
Hodi k meni, hodi k meni, jarebice moja.
Vezda nemrem, vezda nemrem, jer me majka kara.
Ako buš, ako buš, svoju majku poslušala,
kesno buš, kesno buš, z svojim dragim spala,
još kesneše, još kesneše sinka milovala."

Mladence su u sobu pratili dever i starešina. Oni pri ulasku trebaju proći ispod zastave na kojoj je bio obješen mladenkin vijenac, a koju je držao zastavnik. Krevet na koji su lijegali nije bio posebno uređen, jedino se ispod njega trebao staviti kovani novac, raspelo sa zida ili šaka ovogodišnje pšenice. Ovaj je postupak, po kazivanju, trebao zaštititi mladence od "nečistih sila" ili im osigurati blagostanje i sreću.

Jednom je mlada pri odlasku u "komoru" izjavila da bi radije išla spavati sa starešinom nego s mladoženjom, jer ga nije imala "radi, a bil joj je i grdi". No to se nikako nije smjelo dogoditi, već se ona morala pomiriti sa sudbinom i otići spavati sa svojim zakonitim mužem.

DRUGI DAN SVADBE (PONEDJELJAK)

Odmah izjutra, drugog dana svadbe dever je budio mladence. Na početku ovog stoljeća, on je zatražio od mladoženje da mu donese sa bračnog kreveta plahtu na kojoj su spavali mladenci, a koja je obavezno morala biti uprljana krvlju. Ako tome nije bilo tako, stvar se mogla namjestiti sa kakvom varkom, naime uprljali bi je nečijom krvlju i pokazali svim ukućanima. To je bio znak da su u kuću dobili poštenu i "čistu" snahu, i svima bi srce bilo na mjestu. Svakako moram napomenuti da ova posebnost nije potpuno potvrđena u Hlebinama, već sam za nju dobio neodređen odgovor, mada ju je kazivač detaljno opisao.

Kada mladenci ustanu i izađu iz sobe, prvi ukućan ili gost koji ugleda "mladu snehu" mora uzviknuti: "Mlada sneha, zišla s pod oreha!"

Zatim se mladenci idu umivati pred bunar. U vodu se stavila grančica ružmarina kako bi im dala snagu u novome danu. "Lavor", vodu i "brisače" pripremila je uvijek mladoženjina majka, a ručnik u koji su se brisali mladenci poslije umivanja stavljao se deveru preko ramena. Prvo se umivao mladoženja, a potom mlada sneha.

Čim je mlada sneha završila s umivanjem, svekva joj daje u ruke metlu s kojom mora "zmetati hižu". Kada bi pomela gotovo svu prostoriju u kojoj se održavao svadbeni pir, ušle bi starije žene i počele po čistom podu bacati pepeo, pljeve, ljuske i ostalo smeće kako bi što više omele snehu u njezinom radu. Ovo se činilo kako bi se vidjelo koliko je sneha spretna u poslu i kakvog je temperamenta. Ako se odmah naljutila na starije žene reklo se: "Ova bu hmanja kak kača", no ako je šutjela i dalje nastavila "zmetati" pohvalili bi je: "Je, već se po tvome prvome delu vidi da buš bila vredna i dobra sneha".

U svadbama koje su se održavale prije drugog svjetskog rata, prvi doručak mladoj snahi u mladoženjinoj kući donosile su "POGAČARKE". To su bile starije žene sa mladenkine strane: tece, vujne, strine; koje dolaze pješice ili na okićenim kolima noseći na glavama: jednu "pogaču" (okrugli kruh), zamotuljke sa hranom i bokal vina. Pred kućom ih je dočekivao dever sa mladoženjinim ocem, nudeći im vino. One bi ušle u kuću i postavile na stol, pred mladu snehu, svoju hranu. Prenijele bi joj pozdrave od rodbine i doručkovale zajedno s njom. Nakon kraćeg razgovora sa ukućanima i pjevanjem neke od svadbenih pjesama, vratile bi se istim putem k mladenkinoj kući.

Uskoro se ponovno okupljaju svi svatovi u svakoj od slavljeničkih obitelji. Mladoženjini kod mladoženje, a mladenkini kod mlade. Kod mladenca dolaze i muzikaši koji obavljaju njegove svatove sve dok se ne primijeti da ne nedostaje glavni svatovski starešina. U tom trenutku "gošćenikima" se obrati dever sav izbezumljen:

"Isuse i Marija, pak mi smo ostali bez vođe svatova. Gde nam je nestal svatovski starešina? Bez njega nemremo dale ništa početi niti zgotoviti. Hote svati idemo svi vu potragu!"

Nakon toga se u dvorištu ponovno skupe uzvanici i u povorci krenu u "POTRAGU ZA GLAVNIM STAREŠINOM". Povorku predvodi dever sa zastavnikom, iza njih slijede mladenci, a potom svi ostali svatovi sa mladoženjine strane. U središtu povorke nalaze se i posebno uređena kola na koja je postavljen visoki tron za starešinu. Na kola se montira i neka stara peč iz koje izlazi gusti dim, pa se dobija dojam da konji po cesti vuku veliki brod. Umjesto kola po starešinu se moglo ići i sa "ornicama" (dio pluga), na koje se pričvrsti stolica; ili pak sa običnim tačkama.

Kada povorka stigne ispred starešinove kuće, jedan muškarac iz puške opali hitac upozorenja svatovima, no oni unatoč tome provaljuju u starešino dvorište, pretražujući: kuću, štalu, sjenik, svinjac sve dok ga ne pronađu. Zatim ga dovedu pred devera koji mu se ljutito obraća, naglasivši kako mu nije uspjelo sakrivanje od njegovih obaveza i darivanja, koje će uskoro doći na red. Starešina se na sve načine opravdava kako nije imao takvu namjeru, već da mu je pozlilo pa se malo otišao odmoriti. No, ovaj izgovor ne priječi svatove da mu svežu ruke, objese pregaču oko vrata, namažu obraze čađom ili čak maskiraju. Nakon toga postave starešinu na njegov "tron" i ponovno svi krenu k mladoženjinoj kući gdje će ga uskoro mladenka "mivati", a on će nju darivati.

Dever pokrene povorku riječima:
"Krenite, gospon starešina,
a za vami cela kompanija.
Si na noge, si na konje.
Sedlaj konje,
a ti gospon svate svoje."

Sav ovaj postupak ustvari je domišljata podravska gluma, no svakako valja naglasiti da se u njoj kriju i neki stariji svadbeni elementi, koji su jedino prisutni u ovome dijelu Hrvatske.

Na putu do mladoženjine kuće povorku izađu vidjeti ostali seljani koji je ismijavaju, posebno kada vide starešinu. Svatovi koji su u povorci gađaju gledaoce svježim jajima ne bi li time odvratili pozornost sa starešine sramote.

Prije prvoga svjetskog rata "IŠLO SE PO VODU". Povorka je odlazila prvo izvan sela na poljsku "čigu" i iz nje je mladoženja vadio "vedricu" s vodom koja se kasnije koristila na "mivanju". Kako se ovaj običaj brzo ugasio u Hlebinama, navest ću ga po kazivanju iz nekih obližnjih sela u kojima je duže sačuvan, a u kojima je opet ranije nestao običaj odlaska po sakrivenog starešinu.⁷

U tom slučaju mladoženja je vadio vodu iz bunara i prvu kantu prolio desno od sebe, a drugu lijevo od sebe. Treću je stavio na zemlju ispred mladenke tj. mlade snehe i zastavnika ili devera, ovisno o tome tko je s njom plesao oko vode. Zatim mladenka i zastavnik, u paru plešu oko kante sa vodom. Nakon svakog punog kruga mladenka desnom nogom udari o kantu, a treći put udari tako snažno da se voda prolje. U tom trenutku priskoči podsnehalja (većinom deverova žena) i ukloni kantu sa preostalom vodom, koja će se kasnije koristiti u "mivanju" svatova.

Nakon toga, svi se vraćaju u mladoženjevu kuću gdje bi slijedilo prikupljanje darova. Dakle, u Hlebinama izostaje običaj odlaska "po vodu", već se ona neposredno vadi iz kućnog bunara, odmah po dolasku povorke sa starešinom.

Kada povorka uđe u dvorište, dever odvezuje starešinu i posjeda ga na njegovo mjesto. Deverova žena donosi "lavor" sa vodom za "MIVANJE", a mladenka i zastavnik, sa jednim klencerom pripremaju obred "mivanja", dok se ostali gosti smještaju za stolove. Muzikaši zasviraju neku od podravskih pjesama, a mladenka počinje "mivati" starešinu, koji je zatim mora darivati novcem ili nekim vrednijim darom. Nakon starešine "mivaju" se svi ostali svatovi s mladoženjeve strane i tako daruju mladence. Pošto mladenka umije svata, zastavnik ili dever ga brišu čistim ručnikom. Pri skupljanju darova i novaca mladenki uz navedene časnike pomažu podsnehale i klencarice, dok mladoženja samo stoji kraj njih.

Po završenom "mivanju" sukačice donose ručak, a prije jela glavni starešina poziva svatove da se pomole i zatraži blagoslov od Boga. Svi se prisutni nastave zabavljati uz pjesmu i ples sve do trenutka kada se kreće po mladenkinu stranu. Tada se ustane glavni starešina i najavi polazak:

"Draga rodbino i si uzvanici. Mi smo ove lepe mladence z ljubavlju združili i potpomogli od svoje strane kak je koj mogel, a ve bi bil red da odemo po svoje prijatele koji se pri drugem domaćinu gostiju, da bih pozovemo k sej kak bi si na jedni hrpi bili."

I tako se opet u povorci, oko 17-18 sati, odlazi po mladenkinu stranu. Ta se strana sada naziva "DAROVNIKI", jer će oni po dolasku u mladoženjinu kuću darivati mladence sa svoje strane.

Nakon pozdravljanja s mladenkinom stranom, svatovi se kratko zadržavaju u mladenkinjoj kući, te ubrzo kreću natrag do mladoženje i to poredani u povorci isto kako su išli sa vjenčanja. Kada se svi smjeste za stolove, opet im se obrati glavni starešina:

"Dragi naši prijatelji, mi smo Vas pozvali da se još malo i Vi pri nami pogostite i razveselite. No, došlo je vreme da se i Vaša strana iskaže pri darovanju naših mladenci. Zato ja pozivam mladu, devera i zastavnika da Vas krenu "mivati" kako to nalaže i naš starinski običaj."

Zatim mlada sneha ponovno kreće od svata do svata, koji su bili uzvanici s njezine strane. Umije ih, a oni je darivaju novcem ili kakvim poklonom. Poklanjalo se većinom sve što je trebalo za domaćinstvo: stolnjaci, posuđe, kuhače, žlice i vilice, posteljina i dr.

Za vrijeme večeranja "pod oblok" su dolazili ljudi iz susjedstva "gledati svate i mladu snehu". Njima je svatovski starešina odnio: kolače, jelo i vino, da se i oni malo počaste. To se činilo zato jer se taj dan nitko iz slavljeničke kuće nije smio nikome od nepozvanih zamjeriti ili mu neku molbu odbiti.

Nešto prije ponoći na svadbeni pir iznenada dolaze "MAŠKARE". U njih se zamaskiraju neki od slavljenika koji su bili na svadbi, ali i nepozvani ljudi iz sela. Većinom su lice namazali čađom, ili preko njega stavljali krpu sa otvorima za oči i usta; ili su umjesto nje stavili kakvu staru "štomfu" (=čarapu). Na odjeću oblače stare kapute, plahte ili kakve druge "dronjke". Muškarci se oblače u žensku odjeću, a žene u mušku, ili se dvoje "slože vu kravu ili konja, i to tak da se jen prime za pas drugoga, a prek njih hite plaftu i onda to zgledi kak kakvo marše z četiri noge". Od svih navedenih maski svakako su bile najzanimljivije tzv. "dvojne maske". Njih je nosila samo jedna osoba, a izgledala je kao da se radi o dvije. Jedna od takvih bila je i maska "deda nese babu". Jedan se muškarac obuče u hlače i žensku bluzu, a na glavu stavi žensku maramu. Zatim se uvuče u pletenu korpu na koju je obješen gornji dio lutke u obliku staroga djeda. Kada je maska završena vjerno predočava dvije osobe: djeda koji u korpi nosi babu. Raznolikost maski bila je to veća, što su osobe koje su se u njih oblačile bile domišljatije.

Pošto u velikoj vici i galami uđu u kuću, opomene ih svatovski starešina riječima:

"Počujte me Vi nori maškari, jer ja zapovedam na ovim svatima. Došli ste k ovi hiži bez poziva i najave, a ve hoćete još i nereda delati. No, mi znamo da moramo udovoliti Vašoj noriji, zato Vam dajem dozvolu da se malo znorete, al' ne prevec dugo. Muzikaši zaigrajte im!"

Svirači zatim odsviraju par dinamičnijih plesova: podravski drmeš, polku, ciganski ples; a maškare luduju po glavnoj prostoriji. Zalijeću se među svatove, zadirkuju ih i pozivaju na ples. Ako netko od prisutnih odbije plesati sa njima, oni ga silom odvuku nasred sobe, navlače ga, guraju i tako pred svima ismijavaju. Nitko se od maškara nije smio približiti, a kamoli dodirnuti jednog od mladenaca, jer im je to moglo donijeti "kakvu nesreću". Na to pravilo strogo su pazili dever i zastavnik.

Nakon par plesova maškari odlaze u vici i galami kao što su i došli, dok ostali gosti komentiraju svaku od maski. Slavlje se nastavlja kasno u noć, a svatovi se počinju razilaziti tek pred svitanje. Svatko se od gostiju, prije odlaska, pozdravlja sa mladencima i glavnim časticima, i tek onda napusti svatovski pir. Njih su do dvorišnih vrata uvijek ispraćali: dever i mladoženjin otac.

OBIČAJI NAKON SVADBE

U utorak poslije slavlja su u mladoženjinu i mladenkinu kuću počeli svraćati susjedi i rođaci koji su pomagali oko organiziranja svadbe. Oni pospremaju zajedno sa ukućanima stvari koje ostaju nakon gozbe. Sortiraju meso, kolače, peru se stolovi, podovi i suđe... Nakon detaljnog spremanja domaćica im u znak zahvalnosti daruje kolače, meso i vino. Ovakav običaj u Hlebinama nazivao se "IĆI PO OSTATKE". Svima onima koji nisu došli po ostatke, odnosila je mladoženjina ili mladenkina majka darove kući.

Drugi običaj nakon svadbe bilo je: "SPELUVANJE". On se vršio prve subote ili nedjelje nakon svadbe, a sastojao se u tome da mlada sneha mora triput obići oltar crkve. Ona nije smjela ući u crkvu kroz glavna vrata već je ulazila kroz sakristiju. Tu ju je dočekao svećenik koji se pripremao za služenje mise i blagoslovio je znakom križa. Nakon blagoslova sneha uhvati svećenika za "štolu", a on je uvodi u crkvu i vodi triput oko oltara u smjeru kazaljke na satu. Pošto završe obilazak svećenik je odvodi do mjesta u crkvi gdje će od sada stajati zajedno sa ostalim mladim snahama. Naime, u crkvi je svatko morao imati svoje mjesto, točno se znalo gdje stoje djevojke, gdje mladići, mlade snahe, starije žene i oženjeni muškarci. Ovaj običaj nije morao biti obavezan, ali kazivači govore kako se dosta često prakticirao sve do pedesetih godina

našeg stoljeća. "Speluvanje" je žena morala obaviti i nakon poroda, jer se tako jedino mogla zaštititi od zlih sila u svom postporodiljnom stanju.

Prve nedjelje nakon vjenčanja odlazilo se i na "PRVIĆE". Tako se nazivalo prvo odlaženje mladenaca u posjet mladenkinim roditeljima. Na svečani ručak koji je pripremila mladenkina strana odlazili su mladenci u pratnji svatovskog starešine, njegove žene i mladoženjinih roditelja. Ovaj ručak bio je familijarnog karaktera, a na njemu se razgovaralo o svakodnevnim poslovima i planovima, bez posebnih ceremonija.

JOŠ NEŠTO O VJEROVANJIMA VEZANIM ZA SVADBU

1. Vjeruje se, ako pada kiša na svadbi da su za to krivi mladenci jer su voljeli "oblizivati" posuđe u kojem su se pravili kolači.
2. U svadbenoj povorci mora se koračati složno i "po taktu", jer ako mladencima nije složan korak, neće im biti složan ni brak.
3. Kada mladenka napušta svoju kuću nipošto se ne smije okretati u povorci prema svojoj "hiži", jer ako se okrene, "fletno se bu i doma vrnula", a brak će se nesretno završiti.
4. Još se znalo reći: "Onaj koji bu prvi sel za stol potli venčanja, taj bu i celom hižom gospodaril".
5. Kada se odlazilo prve noći na spavanje, onaj koji je prvi legao u postelju, taj će prvi i umrijeti.
6. Ako je u selu "mrtvec", ili se ne daj Bože povorka sretne sa "sprevodom", to je značilo veliku nesreću za brak; a reklo se: bračna sreća im se bu tak fletno raspala kak se i ov mrtvec raspada".
7. Veliku nesreću donosi i razbijanje ogedalada iznad mladenaca, bilo da je to učinjeno namjerno ili sasvim slučajno.

ZAVRŠNA RAZMATRANJA

Današnja hlebinska svadba u osnovi je zadržala istu strukturu koja je ovdje prikazana. No, ne moramo uložiti puno truda kako bi uvidjeli koliko se stvari promijenilo ili nestalo, i koliko su se naši preci morali odupirati raznim gospodarskim, političkim i vjerskim okvirima da bi nam prenijeli bogatstvo vlastitog nasljeđa, kojeg mi sada tako lako odbacujemo.

Danas smo zaokupljeni definiranjem vlastitog identiteta, koji nam kao nestalna formulacija sve više izmiče pred očima. Surova dinamika života, brza protočnost informacija, komunikacijska povezanost čitave planete stvara nam osjećaj "velikog sela". To se sve odigravalo i u prošlosti samo u mnogo blažem obliku, gdje su ljudi baš kao i danas sami sebi stvarali pravila da bi opstali kao vrsta. Mislim da baš tu trebamo tražiti današnje razlike u rasi, vjeri, naciji; koje toliko želimo prevladati, a koje će izgleda uvijek biti prisutne.

Gledano etnološki, svaki se običaj morao odvijati po određenim pravilima koja su u sebi čuvala dinamiku opstanka neke zajednice. Tokom vremena uslijed promjene načina i kvalitete življenja, ljudi su mijenjali i pravila: odbacivajući ona koja gube svrhu, prilagođavajući ona koja su nužna, i stvarajući sasvim nova uslijed novih saznanja.

Ako ovo primijenimo na slučaj hlebinske svadbe vidimo da se i ona u prvome redu morala odvijati određenim slijedom. Neki od običaja nestaju mnogo ranije od ostalih uslijed raznih okolnosti. Tako na primjer "pozovićevo" sjedinjavanje svatovskih strana počinje nestajati u onome trenutku kad zajednica marginalizira njegovu svrhu i sasvim je pojednostavi dajući tu zadaću neposrednim sudionicima svadbe. Zadržavaju se neka magijska vjerovanja, unatoč potpunom nepoznavanju značenja, ali uz još uvijek prisutnu svijest o nečem važnom, presudnom i neizostavnom. Svadba se sve više reducira na jedan dan, bez razdvajanja svatovskih strana, zbog čiste financijske i vremenske ekonomičnosti. Rekvizit kao što su svadbeni kruh, zec ili golub na "cimerima" polako tonu u zaborav i sigurno će se ubrzo izbaciti, a pitanje

je vremena kada će nestati "odlazak po starešinu" ili "mivanje". I tako možemo ići redom od elementa do elementa, uviđajući kako se svadbeni obredi mijenjaju isto tako velikom brzinom kao i sve oko nas.

Želio bih ovim člankom potaći očuvanje zaboravljenih narodnih običaja, koji sigurno više nikada neće oživjeti u punome sjaju, ali koji nam uvijek mogu biti smjernica za obogaćivanje naše svakodnevnice.

LITERATURA:

1. Belaj, Vitimir: Mladenkin vijenac na suhoj grani, *Studia ethnologica Croatica* Vol. 5, Zagreb, 1993, str. 81-91.
2. Cajnko, Valentin: Ženitbeni običaji: e) Pitomača u hrvatskoj Podravini, *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena Sv. I*, Zagreb, 1896, str. 178-184.
3. Dolenc-Dravski, Miroslav: Svadbeni običaji podravskog mjesta Virja, *Virje na razmeđu stoljeća - Zbornik 3, Virje*, 1987, str. 65-80.
4. Feletar, Dragutin: Razvoj naseljenosti i stanovništva hlebinske Podravine, *Hlebinski almanah 1, Hlebine*, 1984, str. 29-55.
5. Galenić, Dražen: Dosad nepribilježena pojedinost u svadbenim običajima sjeverne Podravine, *Studia ethnologica Croatica* VI. 5, Zagreb, 1993, str. 93-94.
6. Horvat, Rudolf: Ženitbeni običaji: d) Koprivnička predgrađa: Banovec, Bregi, Brežanec, Dubovec i Miklinovec u Hrvatskoj, *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena Sv. I*, Zagreb, 1896, str. 171-178.
7. Ivančan, Ivan: Svatovi u Molvama nekad i danas, *Narodna umjetnost 4*, Zagreb, 1966, str. 175-190.
8. Ivšić, Stjepan: Jezik Hrvata kajkavaca, *Ljetopis JAZU XLVIII*, Zagreb, 1936, str. 47-88.
9. Lončarić, Mijo: Hlebinski govor, *Hlebinski almanah 1, Hlebine*, 1984, str. 282-287.
10. Lončarić, Mijo: Kaj - jučer i danas, Čakovec, 1990.
11. Međimorac, M.: Ženitbeni običaji: f) Hlebine, *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena Sv. I*, Zagreb, 1896, str. 190-194.
12. Mraz, Stjepan: Starija povijest Hlebina, *Hlebinski almanah 1, Hlebine*, 1984, str. 10-28.
13. Vrban, Tomislav: Narodni običaji u Koprivničkom Ivancu, *Vjesnik Etnografskog muzeja u Zagrebu*, Zagreb, 1983, str. 180-187.

BILJEŠKE:

1. KAZIVAČI:

- a) Ana Dokli, rođ. Bratec, * 26. srpnja 1900. u Molvama, + 23. srpnja 1995. u Hlebinama. Kazivačica koja se s mnogo lucidnosti i truda prisjetila najstarijih običaja, te najzanimljivijih pjesama.
 - b) Ivan Šekutor, * 7 listopada 1929. u Hlebinama, oženjen.
 - c) Kata Šekutor, rođ. Dokli, * 25. svibnja 1938. u Hlebinama, udana.
 - d) Mara Ciganović, rođ. Korošec, * 1921. g. u Hlebinama, udovica.
 - e) Medardo Ritoša, * 10. veljače 1913. u Svetom Vitalu (Brig, negdje oko Trsta), oženjen, doselio sa roditeljima u Hlebine kao petogodišnji dječak.
2. U prošlom Podravskom zborniku iz godine 1995. (dalje PZ 1995) na str. 169-182, prikazani su predsvadbeni običaji, pripreme za svadbu te neki običaji koji se odvijaju dan pred samo vjenčanje (u subotu).
 3. Vidi PZ 1995. str. 173.
 4. Vidi PZ 1995. str. 178.
 5. Ovaj tekst kazivala je Agneza Živko rođ. Kuharić u selu Kutnjaku, gdje sam također ispitivao recentne svadbene običaje. Navedeno selo nalazi se u sjeverozapadnom dijelu županije, a od Hlebina je udaljeno oko petnaest kilometara.
 6. Vidi PZ 1995, str. 174.
 7. Običaj odlaska "na zdenac" ili "po vodu" održao se u nekim susjednim selima; npr. u Molvama, Virju. Usporedi članke: Dolenc (1987: 75-76) i Ivančan (1966: 181).
 8. "štola" - uska izvezena traka koju svećenici i đakoni nose oko vrata ili preko ramena za vrijeme služenja liturgije, a simbolizira nošenje kristovog križa.

Hlebinska svadba 1938. godine

Hlebinska svadba 1939. godine

Svadba 1952. godine

Mladenci 50-ih godina